

SYSTEMATICKÝ,
LOGICKÝ,
TELEOLOGICKÝ
VÝKLAD

Dennis Wassouf
Teorie práva II.
(Jaro 2023)

TEST PROPORCIONALITY

$$W_{i,j} = \frac{I_i \cdot W_i \cdot R_i^e \cdot R_i^n}{I_j \cdot W_j \cdot R_j^e \cdot R_j^n}$$

TEST PROPORCIONALITY

- čl. 4 odst. 4 LZPS: „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“
- **Alexyho vážící formule:** „Čím větší je míra nenaplnění či omezení jednoho principu, tím větší musí být důležitost naplnění principu jiného.“
- **Praxe ústavního soudu:** Anonymní svědek, Rekognice podle fotografií.

Tři kroky (starší varianta):

- kritérium vhodnosti:** soud zkoumá, zdali „institut omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout stanovený cíl“
- kritérium potřebnosti (nutnosti):** soud zkoumá, zdali by stanoveného cíle nemohlo být dosaženo „jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod“
- kritérium poměrování:** soud porovnává „závažnost obou v kolizi stojících základních práv“, což „**spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů**“

Tři kroky (současná varianta):

- test vhodnosti** – odpovídá na otázku, zdali je omezení limitující lidské právo způsobilé dosáhnout svého cíle,
- test nezbytnosti** – zkoumá, zda neexistuje opatření, které je způsobilé dosáhnout stejného cíle přinejmenším ve stejné míře a zároveň je šetrnější vůči omezenému lidskému právu,
- test proporcionality stricto sensu** – vyvažuje mezi dvěma kolidujícími principy.

SYSTEMATICKÝ VÝKLAD

Co je to systém? Vyznačuje se:

- 1. Relativní stálostí;*
 - 2. Relativní samostatností;*
 - 3. Ohraničeností vůči okolnímu prostředí.*
- Systém je soubor ustálených vztahů, které mohou podléhat určitým změnám (**relativní stálost**).
 - Zároveň je **samostatný** v tom smyslu, že má některé specifické charakteristiky, které nesdílí s jinými systémy. S jinými systémy je ale v interakci. Systém na své okolí reaguje a je i tímto okolím utvářen (vstupy/výstupy; proto relativní samostatnost).
 - Systém je **ohraničený**, tzn. lze do určité míry stát mimo něj a pozorovat jej z vnější pozice.

SYSTEMATICKÝ VÝKLAD

Ukažme si to na systému práva:

- 1. Relativní stálost** – jedním ze základních principů práva je právní jistota; je žádoucí, aby se právo měnilo s citem a jen tehdy, kdy je to nezbytné. To proto, aby právo bylo něčím, na co se můžeme spolehnout. Přitom ale víme, že zákony je možné novelizovat či úplně rušit.
- 2. Relativní samostatnost** – z pohledu pozitivně právní teorie víme, že právo stojí mimo morálku, jde o dva samostatné normativní systémy. To ale neznamená, že spolu nesouvisí. Naopak, mohou spolu být nejen v konfliktu, ale mnohdy se i při odkazu na pozitivně právní normy uchýlíme k morální argumentaci. Současný pozitivismus toto prolnutí s morálkou připouští (odmítá pouze tezi, že platnost pozitivního práva je podmíněna souladem s morálkou).
- 3. Ohraničenost** – právo má své zákoníky, instituce, vnitřní postupy i metody výkladu. Jde o vědecké rozlišení mezi **interní a externí pozicí** vůči právu. **Interní pozice** náleží právníkům, kteří s právem pracují a vidí takříkajíc „pod pokličku“. **Externí pozice** náleží adresátům práva či účastníkům řízení, kteří vnímají právo zvnějšku, z laického pohledu. Ohraničenost má význam zejména pro právní sociologii a výzkum právního vědomí (toho, co si o právu myslí občané, zda právu důvěřují atd.). Můžeme se setkat i s ne úplně pomýlenými názory, že **mimo právo nejsme nikdy** (nakonec i právníci jsou adresáti norem) a nic jako externí pozice neexistuje. Toto téma ale nechme stranou.

SYSTEMATICKÝ VÝKLAD

System práva má další charakteristiky:

- **Právo jako celek sleduje nějaký účel** (podle Gustava Radbrucha jde o Právní jistotu, Obecné blaho, Spravedlnost). Vedle **účelu práva** máme i **účel v právu**, který naznačuje, že každá norma sleduje nějaký dílčí účel (např. zamezení znečišťování přírody).
- **Je hierarchický** (rozeznáváme ústavní a podústavní úroveň, zákonnou a podzákonnou; dále i princip odvozenosti, kdy jedna norma je odvozena od normy „původní“; také existuje hierarchie mezi normou obecnou a speciální; podle těchto kritérií mají normy různou právní sílu).
- **Je jednotný** (platí jeden systém práva na daném území, tento systém je vnitřně sevřený) a **diferencovaný** (dělí se nejen na konkrétní předpisy, ale i právní odvětví).
- Prvky právního systému jsou: Právní normy, Právní předpisy, Právní odvětví, Právní zásady a principy.

SYSTEMATICKÝ VÝKLAD

- Systematický výklad vychází z toho, že zkoumá postavení právní normy v systému právního předpisu, popřípadě celého právního řádu.

Jan Wintr vymezuje tyto principy systematického výkladu:

- 1. Princip hierarchie právního řádu** (vyplývají z ní derogační pravidlo *lex superior derogat legi inferiori*, zásada ústavně konformního výkladu, zásada eurokonformního výkladu, zásada zákonně konformního výkladu podzákonných právních předpisů);
- 2. Princip bezspornosti** právního řádu;
- 3. Princip vyloučení redundance** (vyplývají z ní zásady nevytváření nepoužitelných a nadbytečných ustanovení, i derogační pravidlo *lex specialis derogat legi generali*);
- 4. Princip úplnosti právního řádu** (souvisí s problematikou mezer a analogií);
- 5. Princip systematiky zákonodárství** (souvisí zejména se zákonodárcem provedeným členěním právního předpisu na jednotlivé hlavy, oddíly, ustanovení, odstavce apod.)
- 6. Princip doktrinálního členění právního řádu** (souvisí zejména s právními vědci provedeným členěním právního řádu na jednotlivá odvětví)

PRINCIP HIERARCHIE PRÁVNÍHO ŘÁDU

- Normy nižší pr. síly nesmějí být v rozporu s normami vyšší právní síly.
- Nejvýznamější důsledek: **zásada ústavně konformního výkladu.**
- Dovožeme jej z § 2 odst. 1 OZ.
- Specificky pro zákonnou úpravu politických práv a princip svobodné pol. Soutěže jej dovozujeme z čl. 22 LZPS: *„Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.“*
- Dále z čl. 9 odst. 2 Ústavy: *„Výkladem právních norem nelze oprávnit odstranění nebo ohrožení základů demokratického státu.“*
- Obecně tato zásada vyplývá z podstaty ústavního státu – normy na ústavní úrovni jsou přímo závazné, bezprostředně použitelné a **prozařují do celého právního řádu.**
- Pro její odvození musejí být splněny 3 předpoklady:
 - a) Odlišování ústavy od obyčejných zákonů;
 - b) Možnost přímé aplikace ústavních norem;
 - c) Existence pr. orgánů s pravomocí posuzovat soulad normativních i individuálních aktů s ústavou.

PRINCIP BEZROSPORNOSTI PRÁVNÍHO ŘÁDU

- Je vyloučeno, aby právní řád obsahoval zákaz chování A a zároveň dovolení nebo příkaz chování A.
- Vychází z tzv. vnitřní morálky práva (Lon Fuller).
- Odvozujeme jej z čl. 1 odst. 1 Ústavy: „Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“

„V daném případě však došlo k tomu, že jedním zákonem bylo současně novelizováno několik zákonů, jedním z nichž byl i zákon o státním rozpočtu. Dlužno dodat, že tato praxe, kdy jedním zákonem je současně novelizováno několik různých zákonů, je v legislativní praxi relativně častá. K tomu Ústavní soud v obecné rovině uvádí, že tato praxe je v zásadě ústavně konformní, leč pouze tehdy, jestliže novelizované zákony vzájemně meritorně souvisí. Naopak za nežádoucí jev, nekorespondující se smyslem a zásadami legislativního procesu, je nutno označit situaci, kdy jedním zákonem jsou novelizovány zákony vzájemně obsahově bezprostředně nesouvisející, k čemuž dochází např. z důvodu urychlení legislativní procedury... Takový postup totiž neodpovídá základním principům právního státu, mezi které patří zásada předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a zásada jeho vnitřní bezrozpornosti. Jestliže totiž jedním zákonem (ve formálním smyslu) je zasahováno do materie upravované několika zákony jinými a tyto zákony spolu nejsou obsahově a systematicky provázány, vzniká nezřídka značně nepřehledný právní stav, který princip předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti zákona již nerespektuje.“ (LIS 21/01 – Zákon o státním rozpočtu

PRINCIP VYLOUČENÍ REDUNDANCE

- Racionálně uspořádaný systém nemá obsahovat ustanovení, která nemohou dopadat na žádnou reálnou situaci.
- „*Ustanovení je třeba interpretovat tak, aby se jiné nestalo obsolentní.*“ – Filip Melzer

Dvě dílčí zásady:

- a) Zásada nevytváření nepoužitelných ustanovení.
 - b) Zásada nevytváření nadbytečných ustanovení.
- Vychází z předpokladu **racionálního zákonodárce**. Částečnou oporu pro něj nacházíme v čl. 39 odst. 1 LPV: „*Právní předpis obsahuje pouze ustanovení normativní povahy.*“
 - Druhá zásada je aplikačně slabší, platí totiž zásada *superfluum non nocet* (nadbytečné neškodí).

PRINCIP ÚPLNOSTI PRÁVNÍHO ŘÁDU

- Zákaz vykládat ustanovení tak, že bychom vyváželi mezery zákoně.
- **Mezera v zákoně:** protiplánová neúplnost zákonodárství, kdy pro daný problém v textu zákona chybí aplikovatelné ustanovení, který by ale existovat mělo, aby pr. řád byl celistvý.
- Mezery pravé/nepravé, logické/teleologické, vědomé/nevědomé.
- **Mezera pravá (logická)** – aplikace jedné normy nutně předpokládá jinou právní úpravu, která ale chybí. (např. zákon dá státu nějakou úlohu, ale neurčí orgán, který má tuto působnost vykonávat nebo podle jakých procesních pravidel tak má činit).
- **Mezera nepravá (teleologická)** – daná otázka není právem explicitně stanovena. Mezera je protiplánová neúplnost, zjišťujeme tedy „plán“ zákonodárce, zda to byl či nebyl záměr/účel.

PRINCIP SYSTEMATIKY ZÁKONODÁŘSTVÍ

- Členění zákonů na části, hlavy, díly, oddíly a paragrafy (a odstavce) má svůj účel a význam pro výklad.
- **Jde o příkaz k přihlížení ke členění právních předpisů a jejich struktuře.**
- Čl. 26 LPV: *„Každý právní předpis, s výjimkou ústavního zákona a novely, se člení na paragrafy. Paragraf lze členit na odstavce, odstavce na pododstavce a pododstavce na body. Text paragrafu, který není členěn na odstavce, lze členit na pododstavce a pododstavce na body.“*
- Čl. 47 LPV odst. 1 a 2: *„Poznámka pod čarou nemá normativní povahu...Poznámka pod čarou obsahuje citaci právního předpisu, na který se v právním předpisu odkazuje, anebo citaci pouze určitého ustanovení právního předpisu, na který se v právním předpisu odkazuje.“*
- **Zásada tematické jednoty právního předpisu nebo jeho části** – úprava odstavce se vztahuje nejen na bezprostředně předchozí odstavec, nýbrž na všechny předchozí odstavce.

Příklad: čl. 26 LZPS

(1) Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.

(2) Zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností.

(3) Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje; podmínky stanoví zákon.

(4) Zákon může stanovit odchylnou úpravu pro cizince.

~~• Zásada tematické jednoty právních předpisů nebo jejich částí – pokud~~

PRINCIP DOKTRINÁLNÍHO ČLENĚNÍ PRÁVNÍHO ŘÁDU

- Členění právních norem do zákonů a jejich částí **je úkolem zákonodárce.**
- Členění právního řádu na právní odvětví **je úkolem právní vědy.**
- Klasické kritérium členění je **předmět právní úpravy.**
- **Podle Franze Bydlinskeho se:**
 - a) Každé právní odvětví musí vztahovat na dobře ohraničenou výseč reality, musí se od jiných pr. odvětví odlišovat předmětem právních vztahů;
 - b) musí vykazovat normativní specifičnost, musí spočívat na určitých specifických principech, jež zdůvodňují jeho samostatnost;
 - c) a samostatné postavení pr. odvětví musí být obecně účelné.
- Tendence k fragmentaci právních odvětví a prostupování práva soukromého a veřejného

SYSTEMATICKÝ VÝKLAD

Právní řád představuje uspořádaný celek, který musí být bezrozporný.

Právě bezrozpornosti je dosahováno za pomoci derogačních pravidel, která mají za úkol řešit případné kolize:

1. **Lex superior derogat legi inferiori** (tj. právní norma vyšší právní síly ruší právní normu nižší právní síly).
2. **Lex posterior derogat legi priori** (tj. později stanovená právní norma ruší právní normu stanovenou dříve).
3. **Lex specialis derogat legi generali** (tj. speciální právní norma ruší právní normu obecnou).

SYSTEMATICKÝ VÝKLAD

Poslední z uvedených pravidel má 3 vzájemně odlišné projevy:

- **Specialitu** (zvláštní norma ustoupí obecné);
- **Subsidiaritu** (právní norma se používá podpůrně k jiné, vyplňuje tak mezeru, která je důsledkem výslovné úpravy předmětu regulace zvláštní právní normou);
- **Konsumpci** (jsou-li naplněny pojmové znaky zvláštní skutkové podstaty, už se neuplatní skutková podstata obecná, jedná se o specifickou výkladovou metodu sankčních norem).

Základní formule systematického výkladu používaná napříč rozhodnutími ÚS:
*„...neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jazykového výkladu; **jazykový výklad představuje toliko prvotní přiblížení se k aplikované právní normě**, je východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako **logický a systematický výklad, výklad e ratione legis** atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity“ (nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997)*

LOGICKÝ VÝKLAD

- Jeden z tradičních druhů výkladu. (Friedrich von Savigny)
- Dnes chápán jako součást teleologického výkladu.
- Důvodem je, že mnohé z právních argumentů nemají spolehlivý formálně logický základ, ale jsou spíše rétorické povahy. (**Právní sylogismus**)
- Lze je sice zapsat do logicky platných argumentů. Jejich podstata ale spočívá spíše v mimologických operacích a specificky právních premisách (např. posouzení účelu zákona).

- **Právní sylogismus:**

Kdo jiného usmrtí, má být potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let. (právní norma)

Petr úmyslně usmrtil Karla. (subsumpce)

Tedy: Petr má být potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.

- Jejich použití je vázáno na různé teleologické úvahy stojících v pozadí vykládaných ustanovení.

LOGICKÝ VÝKLAD

Argumentum a contrario, Argumentum a simile, Argumentum a fortiori, Argumentum per analogiam, Argumentum reductione ad absurdum...

- Jejich použití negarantuje korektní výsledek.

Příklad:

Advokáti jsou oprávněni komerčně poskytovat právní rady.

Karel není advokát.

Tedy: Karel není oprávněný komerčně poskytovat právní rady.

- **Podstata logiky:** zabývá se deduktivní platností logických forem, které tyto argumenty ztělesňují. Smysl spočívá v tom, že pokud je logická forma deduktivně platná, pak se nemůže stát, aby nějaký argument, který ji ztělesňuje měl všechny premisy pravdivé a zároveň nepravdivý závěr.

LOGICKÝ VÝKLAD

1. **Argumentum a contrario** (důkaz vyloučením): Podstatou je, že jsou-li dvě možnosti (žádná další už není) a právní předpis výslovně stanoví něco o jedné z nich, pak to neplatí pro možnost druhou. – *Qui de uno dicit, de altero negat* (Co se říká o jednom, to se popírá o jiném).
2. Výraz **argumentum a contrario** někdy slouží i označení **argumentum per eliminationem**. V tom případě vycházíme z existence taxativního výčtu a konkrétního případu, který není podřaditelný pod žádnou z jeho položek. Per eliminationem se tedy norma na tento případ neaplikuje.
3. **Argumentum a simili**: Používá se u demonstrativních výčtů. Zde konkrétní případ také není podřaditelný pod žádnou z jednotlivých položek, avšak v nějakém relevantních ohledu se těmto podobá. A simili se tedy norma na tento případ aplikuje.
4. **Argumentum a fortiori**: Spočívá v úvaze, že platí-li něco o větším (silnějším, více škodlivém), pak to tím spíše platí i o menším (slabším, méně škodlivém)
5. Zde můžeme dále rozlišit **argumentum a maiori ad minus** (úsudek od silnějšího k slabšímu) a **argumentum a minori ad maius** (úsudek od slabšího k silnějšímu).
6. **Argumentum per analogiam** (výklad podle podobnosti): Využití je přípustné pouze v některých případech (je zakázáno např. v trestním právu hmotném). Dále rozlišujeme **analogia legis** (spočívá v tom, že na otázku zákonem neřešenou analogicky vztáhneme takové ustanovení zákona, které řeší otázku podobnou) a **analogia iuris** (spočívá v tom, že otázku zákonem neřešenou posuzujeme podle obecných zásad právních. Jedná se tzv. nepravou analogií).
7. **Argumentum reductione ad absurdum**: Spočívá v tom, že se určitá možnost výkladu právní normy vyloučí prostřednictvím poukazu k jeho nesmyslným důsledkům.

LOGICKÝ VÝKLAD – ANALOGIE

- Analogie patří ke standardním metodám výkladu a řadíme ji k výkladu logickému.
- Účelem je vyplňování mezer v právu.
- Mezera je „hluchým místem práva“. Jedná se o situaci, kdy na určitý případ přímo nedopadá žádná pozitivně právní norma.
- Mezery mohou vznikat tak, že zákonodárce nedokázal daný případ předpokládat a proto jej ani neupravil.
- Dalé jsou zde situace, kdy zákonodárce danou věc výslovně neupravuje, ale vybízí k užití jiné normy pro dané případy. V takovém případě nejde o mezeru, ale o tzv. **analogii intra legem** (typicky se můžeme setkat v zákonech s obratem „pro daný případ se použijí ustanovení XY obdobně“).

Příklad:

§ 28, odst. 1 SŘ: **Za účastníka bude v pochybnostech považován i ten, kdo tvrdí, že je účastníkem, dokud se neprokáže opak.** O tom, zda osoba je či není účastníkem, vydá správní orgán usnesení, jež se oznamuje pouze tomu, o jehož účasti v řízení bylo rozhodováno, a ostatní účastníci se o něm vyrozumí. Postup podle předchozí věty nebrání dalšímu projednávání a rozhodnutí věci.

§ 29, odst. 1 SŘ: Každý je způsobilý činit v řízení úkony samostatně (dále jen "procesní způsobilost") v tom rozsahu, v jakém mu zákon přiznává svéprávnost. **Ustanovení § 28 se použije obdobně.**

LOGICKÝ VÝKLAD – ANALOGIE

Schematicky můžeme analogii znázornit takto:

1. pro v právní praxi řešený případ neexistuje v pozitivním právu (přesněji: v relevantním právním předpisu) odpovídající normativní řešení;
2. Řešený případ je však podobný či srovnatelný s případem, pro který existuje v platném právu normativní důsledek;
3. Tudíž – s ohledem na zásadu „podobné případy posuzovat podobně“, jež tvoří jeden ze základů formálního pojetí spravedlnosti a úzce souvisí s požadavkem na hodnotovou bezrozpornost právního řádu – se na řešený případ použije normativní důsledek, se kterým normotvůrce počítal pro podobný/srovnatelný případ.
4. Toto platí pro **analogii legis**, tzn. umíme najít právně řešený případ, který se tomu našemu podobá.

LOGICKÝ VÝKLAD – ANALOGIE

Pro analogii iuris, tzn. případ, kdy nenalezneme oporu v pozitivním právu a musíme hledat řešení v obecných zásadách právních, platí toto:

1. Pro právní praxi řešený případ neexistuje v pozitivním právu normativní řešení;
2. Daný právní případ spadá svou povahou do právního odvětví, pro nějž jsou typické určité principy a hodnoty;
3. Tudíž – pro řešený případ nalezneme právní důsledek tak, že bude reflektovat právní principy a hodnoty, jež jsou příznačné pro danou výseč práva, není-li jich, pak bude zrcadlit právní zásady, které jsou typické pro celý právní řád.
4. Vidíme, že se nám tady ozývá i systematický výklad. Proto nelze nikdy dostatečně zdůraznit, že **jazykový, logický a systematický výklad jsou vzájemně provázané** a používat je odděleně není žádoucí (ani to fakticky nejde), jak ÚS mnohokrát judikoval.

LOGICKÝ VÝKLAD

- Příklad z debaty H. L. A. Harta a Lona Fullera.
- Hart přišel s rozlišením jádro – polostín ("core – penumbra").
- V jejich sporu narazili na tento problém, vyjádřený v hypotéze:

Právní pravidlo zakazuje vjezd dopravních prostředků do parku. Zcela zjevně toto pravidlo dopadá na automobily, ale co taková kola, kolečkové brusle nebo elektrická autíčka. A co letadla? Jsou i tyto dopravními prostředky jak je chápe předmětné pravidlo?

- Hart tím chtěl demonstrovat, že existuje „jádro“ pravidla, tedy jakási minimální shoda na tom, co pravidlo zcela zjevně upravuje. Kolem tohoto jádra je polostín ostatních možných situací, které pravidlo možná upravuje a možná nikoliv. Tento polostín je pak otázkou výkladu, který nemůže být omezen na ten jazykový.
- Jazykový výklad zde vystupuje pouze za účelem zjištění jádra. Pak už ale situace přestává být tak zřejmá.

Dokážete Hartovu hypotézu rozebrat za použití metod logického a systematického výkladu? Dokážete určit, proč argument zákazu vjezdu nákladních vozidel dává v rámci Hartova hypotetického pravidla smysl? A proč naopak zákaz vjezdu elektrických autíček smysl nedává?

TELEOLOGICKÝ VÝKLAD

- Od řeckého slova *telos* (to, kvůli čemu se něco děje). Někdy také „výklad e ratione legis.“
- Patří k nadstandardním metodám (vedle historického nebo komparativního výkladu).
- Rudolph von Jhering: „Účel je tvůrcem veškerého práva, neexistuje žádná právní věta, která by za svůj původ nevděčila nějakému účelu, tj. nějakému praktickému motivu.“
- Jhering říká: **není práva bez účelu.**
- Tento druh výkladu **usiluje o rekonstrukci účelu vykládané právní normy.**
- **Rekonstruovaným účelem právní normy není záměr** (intence), který měl zákonodárce při jejím přijímání (subjektivní hledisko), nýbrž se jedná o záměr, který by měl fiktivní, ideální zákonodárce při znalosti současných společenských poměrů (objektivní hledisko) – převládá hledisko adresáta právní úpravy nad hlediskem jejího autora (intencionalismus vs. purposivismus)
- **Intence vs. Účel (Text zákona je chytřejší než normotvůrce).**
- **Účel nesmí nahradit text, pouze ho zpřesňuje.**
- Intence je motiv zákonodárce (norma je přijata, protože je tu nějaký neřešený problém, který si vyžaduje pozornost práva, typicky vyjádřeno v důvodových zprávách) X Účel je to, co má norma zajistit, co má adresátům právních norem umožnit, co jim má přinést.
- Pro Jheringa je právo „prostředkem k dosažení cílů“, právo je „means to an end“. **Intence stojí na začátku, účel na konci (je to následek).**

TELEOLOGICKÝ VÝKLAD

- Ačkoliv jej v právní teorii řadíme k nadstandardním metodám, v praxi se teleologie stává naprosto běžným základem.
- K tomuto posunu došlo v posledních 20 letech poté, co se právní teorie a na ni navazující soudní praxe odklonily od jazykového výkladu a textualismu.
- Jazykový výklad dále hraje významnou roli (jinak než jazykem se s normou ani neseznámíme), ale doplňuje ji právě teleologická metoda.
- Ustrnulý formalismus v podobě mechanicky aplikované logiky a přehnaného důrazu na text zákona bylo nutné nahradit úvahami nad tím, **jaké cíle vůbec dané pravidlo sleduje**. Tím jsme obdrželi dynamičtější metodu, která lépe odpovídá společenským změnám.

Jan Wintr formuluje tzv. **pravidla přednosti**, která zní :

*„**Zákaz opomíjení účelu a smyslu právní úpravy.** I když je text zákona jednoznačný, nelze jej aplikovat mechanicky bez zvážení účelu a smyslu právní úpravy. Je třeba usilovat o harmonizaci interpretačních výsledků, protože jen řešení odstraňující rozpory mezi jazykovým, systematickým a teleologickým výkladem je skutečně přesvědčivé.“*

*„**Přednost teleologického výkladu před formálně systematickým výkladem u víceznačného textu zákona.** Při poměrování totiž převáží hodnoty nesené teleologickým výkladem nad presumpcí racionálního zákonodárce a s ní související jistotou vycházející jen ze zkušenosti s koncipováním právních textů.“*

TELEOLOGICKÝ VÝKLAD

- Lze se setkat s pojmem „**teleologická redukce**“, která označuje nástroj dotváření práva, kdy se na určitý skutkový stav neaplikuje ustanovení zákona, a to přesto, že tento skutkový stav spadá do jádra pojmu tohoto ustanovení – „*Jazykově nesporný význam tak obsahuje více, než by odpovídalo jeho teleologii.*“
- Jde o případ, kdy sice norma na konkrétní případ dopadá, ale je proti jejímu účelu, aby tento případ skutečně upravila.
- **Věcná působnost normy** se tak zredukuje pomocí účelu (proto teleologická redukce).
- Tato situace nastala např. v nálezů č. **Pl. ÚS 66/04**.
- Podle čl. 14 odst. 4 LZPS nesmí být žádný občan nucen k opuštění své vlasti. Úprava tzv. eurozatykače však s časově omezeným vydáním českého občana do jiné země v rámci EU počítá. Vznikla otázka, jak vyložit pojem „opuštění vlasti“. Dle jazykového výkladu by do obsahu tohoto pojmu spadalo též krátkodobé opuštění vlasti tohoto typu, teleologickým výkladem ÚS dospěl k závěru, že pro určitou množinu případů jinak spadajících pod tento pojem se pravidlo uvedené v čl. 14 Listiny neuplatní. Do této množiny pak bude patřit např. opuštění vlasti v důsledku použití eurozatykače.

Jazykový výklad (v širším smyslu) – všechnen výklad je jazykový.

1. Logický výklad (pravidla usnadňující výklad)

2. Systematický výklad – ustanovení je třeba chápat v kontextu, jako součást systému (v rámci celého předpisu, právního odvětví, právního řádu, společenských a kulturních kontextů, mezinárodních norem) + pravidla řešící kolize platností norem.

3. Teleologický výklad – právo jako celek sleduje nějaký účel (regulace chování); každá norma sleduje účel (např. ochranu veřejného pořádku. Tyto účely mohou být v kolizi – jak ji řešit?

Všechny metody výkladu jsou v základu jazykové a působí nejen vedle sebe, ale i společně. Prolínají se.

PŘÍKLADY

Soudce okresního soudu narazí na rozpor mezi právní normou obsaženou v běžném zákoně a právní normou obsaženou v ústavním zákoně.

- A. Může první z uvedených norem neaplikovat s odkazem na zásadu „Lex specialis derogat legi generali“?**
- B. Pokud ne, jakým způsobem má postupovat?**
- C. Změnila by se situace, pokud by se setkal s rozporem mezi normou obsaženou v běžném zákoně a normou obsaženou ve vyhlášce ministerstva? Pokud ano, tak proč?**

ŘEŠENÍ

- A. Ne, předpisy jsou vůči sobě v hierarchickém vztahu co do právní síly, nikoliv obecnosti a speciality.
- B. Musí věc předložit Ústavnímu soudu, a to ve formě návrhu na zrušení zákona nebo jeho části. Tuto povinnost zakotvuje čl. 95 Ústavy: *(1) Soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou; (2) Dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu.*
- C. Obecné soudy nemají aktivní legitimaci pro podávání návrhu na zrušení „jiných právních předpisů“ (tedy i vyhlášek), ve smyslu § 64 odst. 2 a 3 zákona o ústavním soudu. Soud je nicméně povinen takovou vyhlášku neaplikovat.

PŘÍKLADY

Správní orgán shledal pana J. P. vinným ze spáchání přestupku proti bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích. J. P. se nyní domáhá v rámci správního soudnictví zrušení tohoto rozhodnutí. Svou argumentaci přitom opírá o jazykový výklad následujícího ustanovení zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu):

§ 70

(1) Při řízení provozu na křižovatce se užívá zejména světelných signálů třibarevné soustavy s plnými signály nebo se směrovými signály.

(2) Při řízení provozu na křižovatce znamená pro řidiče

- a) signál s červeným světlem „Stůj!“ povinnost zastavit vozidlo před dopravní značkou „Příčná čára souvislá“, „Příčná čára souvislá se symbolem Dej přednost v jízdě!“ a „Příčná čára souvislá s nápisem STOP“, a kde taková dopravní značka není, před světelným signalizačním zařízením,
- b) signál se současně svítícím červeným a žlutým světlem „Pozor!“ povinnost připravit se k jízdě,
- c) signál se zeleným plným kruhovým světlem "Volno" možnost pokračovat v jízdě, a dodrží-li ustanovení o odbočování, může odbočit vpravo nebo vlevo, přičemž musí dát přednost chodcům přecházejícím ve volném směru po přechodu pro chodce a cyklistům přejíždějícím ve volném směru po přejezdu pro cyklisty. Svítí-li signál "Signál pro opuštění křižovatky" umístěný v protilehlém rohu křižovatky, neplatí pro odbočování vlevo § 21 odst. 5,
- d) signál se žlutým světlem „Pozor!“ povinnost zastavit vozidlo před dopravní značkou „Příčná čára souvislá“, „Příčná čára souvislá se symbolem Dej přednost v jízdě!“ a „Příčná čára souvislá s nápisem STOP“, a kde taková dopravní značka není, před světelným signalizačním zařízením; je-li však toto vozidlo při rozsvícení tohoto signálu již tak blízko, že by řidič nemohl vozidlo bezpečně zastavit, smí pokračovat v jízdě. Svítí-li světlo tohoto signálu přerušovaně, nejde o křižovatku s provozem řízeným světelnými signály, e) signál se zelenou směrovou šipkou nebo šipkami (například „Signál pro přímý směr“, „Kombinovaný signál pro přímý směr a odbočování vpravo“) možnost pokračovat v jízdě jen ve směru, kterým šipka nebo šipky ukazují. Směřuje-li zelená šipka vlevo, neplatí pro odbočování vlevo § 21 odst. 5,
- e) signál „Signál žlutého světla ve tvaru chodce“, jímž je doplněn signál se zelenou šipkou směřující vpravo nebo vlevo, upozorňuje řidiče, že při jízdě směrem, kterým tato šipka ukazuje, křížuje směr chůze přecházejících chodců,
- f) signál „Doplňková zelená šipka“ svítící současně se signálem s červeným světlem „Stůj!“ nebo se žlutým světlem „Pozor!“ možnost pokračovat v jízdě jen ve směru, kterým šipka nebo šipky ukazují; přitom řidič musí dát přednost v jízdě vozidlům a jezdcům na zvířatech jedoucím ve volném směru a útvarům chodců jdoucím ve volném směru; přitom nesmí ohrozit ani omezit přecházející chodce.

(3) Při řízení provozu mimo křižovatku, například před přechodem pro chodce nebo před nepřehledným místem, platí obdobně odstavec 2.

Podle J. P. mu zákon ukládá v případě signálu s červeným světlem povinnost zastavit vozidlo. Zdůrazňuje přitom rozdíl mezi zastavením a stáním. Tvrdí, že pokud na křižovatce zastavil, rozhlédl se a následně pokračoval v jízdě, splnil tím svou zákonem stanovenou povinnost a přestupku se tedy nemohl dopustit.

O jaký výklad uvedeného ustanovení J. P. opírá svůj závěr? Vymyslete argumenty proti jím představenému řešení. Použijte přitom zejména systematický výklad

ŘEŠENÍ

„Ustanovení § 70 zákona o silničním provozu stanoví pravidla chování řidičů za situace, kdy je provoz řízen světelnými signály. Je nepochybně pravdou, že ve svém odst. 2 písm. a) ukládá řidiči povinnost na signál s červeným světlem „Stůj!“ před dopravní značkou „Příčná čára souvislá“ vozidlo toliko zastavit. Uvedené ustanovení však nelze vykládat izolovaně, bez návaznosti na další úpravu chování řidičů při řízení provozu světelnými signály. Již následující ustanovení § 70 odst. 2 písm. b) totiž stanoví, jak se má řidič chovat při signálu se současně svítícím červeným a žlutým světlem „Pozor!“. Za tohoto stavu světelného zařízení má řidič povinnost připravit se k jízdě. Dle písm. c) téže normy pak signál se zeleným plným kruhovým světlem „Volno“ znamená pro řidiče možnost pokračovat v jízdě. Z uvedeného vyplývá, že povinnosti řidiče při signálu s červeným světlem „Stůj!“ je nezbytné vykládat v souvislosti s následnou úpravou povinností řidiče při dalších světelných signálech. Je zřejmé, že ustanovení § 70 odst. 2 písm. a) zákona o silničním provozu neobsahuje výslovnou povinnost řidiče stát po zastavení vozidla při signálu s červeným světlem „Stůj!“, dokud tento signál nebude vystřídán jiným, právě z toho důvodu, že bezprostředně navazující ustanovení upravují chování řidiče při světelných signálech, které po signálu „Stůj!“ následují. A v nich je zakotvena jednak povinnost řidiče připravit se k jízdě a následně možnost pokračovat v jízdě. Za použití argumentu a contrario lze tedy dovodit, že řidič vozidla může pokračovat v jízdě, poté co vozidlo zastavil, až na signál se zeleným plným kruhovým světlem „Volno“, nikoliv pokud stále svítí signál s červeným světlem „Stůj“. Z uvedeného systematického výkladu dle Nejvyššího soudu nepochybně plyne, že řidič je povinen při řízení provozu na křižovatce světelnými signály na signál s červeným světlem „Stůj!“ jím řízené vozidlo před dopravní značkou „Příčná čára souvislá“ nikoliv pouze zastavit, ale nesmí tuto dopravní značku přejet, dokud mu světelný signál se zeleným plným kruhovým světlem „Volno“ nedá možnost pokračovat v jízdě.“ (rozhodnutí NSS, 3 As 3/2012-20)

- **Pokud zákon říká, že na zelenou může auto jet („možnost pokračovat v jízdě“), pak a contrario platí, že na červenou se nemá pouze zastavit, ale i stát.** Jedná se o příklad použití kombinace systematického a logického výkladu.
- **NSS používá v následujícím odstavci i výklad teleologický:** „Ustanovení § 70 zákona o silničním provozu stanoví taková pravidla chování v případech, kdy je provoz řízen světelnými signály. Je proto nutno je vykládat tak, aby byl naplněn jeho účel, tedy aby dle něho mohl probíhat za situace jím upravené provoz na pozemních komunikacích pokud možno bezkonfliktně, bez vzniku nebezpečí z toho vyplývajících škod.“

PŘÍKLADY

Ustanovení § 58 odst. 3, zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu poslanecké sněmovny:

Při zahájení rozpravy oznámí předsedající přihlášené řečníky. Slovo uděluje v pořadí, ve kterém se o ně písemně přihlásili, a poté ostatním přihlášeným. Zpravodaji udělí slovo během rozpravy, kdykoli o to požádá. Řečníkovi, pověřenému přednést k věci stanovisko poslaneckého klubu, se udělí slovo kdykoli až do ukončení rozpravy. Při udělování slova upozorní předsedající dalšího řečníka na to, že jeho vystoupení bude následovat. Slova se smí ujmout jen ten, komu je předsedající udělí.

§ 67 zákona o jednacím řádu PS:

- A. Kdykoli o to požádají, udělí se slovo*
- B. prezidentu republiky,*
- C. členovi vlády,*
- D. předsedovi a místopředsedům Sněmovny,*
- E. předsedovi poslaneckého klubu,*
- F. poslanci, který je předsedou politické strany nebo politického hnutí, k nimž přísluší poslanci, kteří jsou členy poslaneckého klubu ustaveného na začátku volebního období (§ 77 odst. 1 a 5).*

Jsou právní normy obsažené v těchto ustanoveních ve vztahu speciality a obecnosti?

Pokud ano, která z nich je speciální?

ŘEŠENÍ

- A. Ano. § 58 upravuje obecnou proceduru rozpravy a řečník je obecná kategorie účastníka debaty na půdě PS.
- B. § 67 poskytuje taxativní výčet specifických typů řečníků, kterým uděluje právo na udělení slova kdykoliv o to požádají. Dané ustanovení má mnohem užší osobní působnost, proto jde o normu speciální.

PŘÍKLADY

Ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích říká:

Poplatek ze psů platí držitel psa. Tím může být pro účely tohoto poplatku osoba, která je přihlášená nebo má sídlo na území České republiky.

Zamyslete se nad tímto argumentem: Pokud má fyzická osoba povinnost platit poplatek ze psa, tím spíš má povinnost platit ho ze lva.

A. O jaký argument právní logiky se zde jedná? Je daný argument v tomto případě použit správně?

B. Pokud není, tak proč?

ŘEŠENÍ

- Jde o argument a minori ad maius: pokud platí povinnost úhrady poplatku pro majitele psa, tím spíše platí pro majitele lva.
- Použit je formálně správně.
- Z hlediska účelu místní poplatky sledují účel omezení znečišťování veřejných prostor psi nebo alespoň (právě formou poplatku) přispět ke snížení nákladů na čištění.
- Z pohledu systematiky se snadno dobereme k vyhlášce č. 213/2022 Sb. Vyhláška o ochraně vybraných druhů šelem a lidoopů při chovu, která chov lvů upravuje. Ta vymezuje přesné podmínky pro chov lvů, mimo jiné i to, že nesmějí opustit chovný prostor.
- Poplatek ze psů vychází z toho, že psi se obvykle pohybují na veřejných prostranstvích, která pak znečišťují.

PŘÍKLADY

Ustanovení § 498 občanského zákoníku říká:

1) Nemovité věci jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon. Stanoví-li zákon, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá.

2) Veškeré další věci, ať je jejich podstata hmotná nebo nehmotná, jsou movité.

Následně se zamyslete nad tímto argumentem: Věci jsou pouze nemovité a movité. Zvíře není pozemek nebo podzemní stavba se samostatným účelovým určením, ani věcné právo k nim, ani právo, které za nemovitou věc prohlásí zákon. Jedná se tedy o věc movitou.

A. O jaký argument právní logiky se zde jedná? Je daný argument v tomto případě použit správně?

B. Pokud není, tak proč?

ŘEŠENÍ

- A. Jde o argument a contrario: zvíře není věc nemovitá, pak bude (a contrario) věcí movitou.
- B. Čistě z hlediska logiky je argument použit správně: množina všech prvků (m) obsahuje prvky, které mají buď vlastnosti A nebo B. Pokud věc $x \in (m)$ nemá vlastnost A, pak má nutně vlastnost B.
- C. Ovšem tady je vidět, že logický výklad sám o sobě neobstojí, protože § 494 OZ jasně říká, že „živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze“. Toto je systematický výklad. Logický výklad zabývající se izolovaně § 498 nemá ponětí o tom, že o pár řádků dál nám OZ říká, že zvíře je vedle věcí samostatnou kategorií.
- D. To má samozřejmě praktický důsledek: s věcí můžete coby vlastníci volně nakládat, tedy ji i zničit; no a zatímco právo nemá problém s tím, když záměrně pustíte hrnek z desátého patra činžáku, pokud byste to samé učinili se psem, už se jedná o zcela něco jiného.
- E. Pozor: mrtvé zvíře je již věc hmotná, movitá.

Děkuji za pozornost :)